

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Vyprávěcí slohový postup

Základní funkce projevů vyprávěcího postupu:

Zprostředkovává jedinečné děje na základě prožitku zúčastněných osob, je v něm vyjádřen proces, posloupnost dějů, je zachycena skutečná nebo smyšlená událost.

Slohové útvary vyprávěcího postupu:

V běžné komunikaci, v publicistice, epické žánry umělecké literatury – povídka, novela, román, balada, romance, epos, pohádka, pověst, legenda, ...

Podstata vypravování:

Vypravování jazykově zobrazuje události, příběhy se zápletkami (konflikty, kolizemi) a s jejich rozuzlením. Jsou podány často jako jedinečné, jako události, jež se staly jednou, ale ve své podstatě jako typické pro jistou dobu, společenské prostředí a jeho členy.

1. Běžné (prosté) vypravování:

Vyskytuje se v každodenní komunikaci, hlavně v nepřipravených mluvených projevech. Je zde zastoupeno několik dějových složek, které jsou vzájemně propojeny a prolínají se, jsou spjaty souvislostí časovou a příčinnou. K umocnění dějového spádu přispívá vynechávání méně podstatných dějových složek. Prosté vypravování má nepropracovanou a nepromyšlenou kompozici, jednotlivé dějové složky jsou nejčastěji propojeny chronologicky a jsou výrazně spjaty s konkrétní komunikační situací.

2. Umělecké vypravování:

Patří k uměleckému funkčnímu stylu. Velmi pečlivě je zde propracována kompozice i volba jazykových prostředků. Kompozice může být *chronologická*, *retrospektivní*, *paralelní*.

Chronologická – děj postupně probíhá v čase.

Retrospektivní – začíná se od konce – vzpomínky na minulost.

Paralelní – sledujeme dva či více souběžných dějů.

Základní dějová linie může být v uměleckém textu přerušena vyprávěním vedlejšího příběhu, podrobným popisem prostředí, charakteristikou postav. Takové odbočení od základní dějové linie má účinek *retardační* – zpomaluje dynamiku vyprávění, zvyšuje napětí.

Struktura vypravování:

Každé vypravování, aby se odlišilo např. od popisu děje, musí obsahovat:

- a) Úvod.
- b) Zápletku.
- c) Vyvrcholení.
- d) Rozuzlení.
- e) Závěr.

Jazyk vypravování:

V uměleckém vypravování bývají postavy a prostředí charakterizovány též řečí, užívá se pak mnohdy hlavně v řeči postav všech vrstev národního jazyka, prostředků spisovného jazyka (stylově neutrálních, hovorových i knižních) i prostředků nespisovných (nářečí, slang, argot, obecná čeština). V jazyce řeči autorské se projevuje autorův záměr navazovat a udržovat kontakt se čtenářem některými prvky jazyka mluveného, obecné češtiny a nářečí, jindy chce působit jazykem obrazným a knižním.

Volba jazykových prostředků úzce souvisí s tematickými složkami a jejich pojetím, např. záměrem postihnout statičnost prostředí nebo naopak rychlý spád děje, psychické procesy hrdinů – např. klidné uvažování a naopak citové vzrušení.

evropský
sociální
fond v ČR

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Syntax vypravování:

Větná stavba vypravování především v uměleckém stylu je maximálně rozmanitá. To je dáno složitostí výstavby uměleckého textu, rozmanitostí slohových postupů, na nichž je vypravování vybudováno.

Převažují věty oznamovací, ale uplatňují se i věty tázací, rozkazovací a zvolací – tak jako v běžné komunikaci. Vyskytují se v *řeči autorské*, v *řeči přímé*, *nevlastní řeči přímé*:

Nevlastní přímá řeč a polopřímá řeč – vyjadřují vnitřní monology postav, tzn. vyjadřují to, co si postavy uvědomují, co si myslí, o čem uvažují.

- a) Nevlastní přímá řeč je přímá řeč bez dvojtečky a uvozovek, řeč autorská tak plynule přechází v promluvu postav a naopak:

Proč toho výrostka ještě neodvedli, myslil si Nikola, a jímál ho hněv, jest jen o rok mladší než já a sedmnáct mu již bylo?!

- b) Polopřímá řeč: ještě více stírá rozdíl mezi řečí autorskou a řečí postav tím, že také nepoužívá dvojtečku a uvozovky, navíc se v ní užívá jen 3. osoba, tj. mluvnická osoba řeči autorské:

„Jak se máte, Eržiko?“ řekl vesele mužský hlas. Ne, nemusí se bát, nejde služebně, slyšel jen, že má Eržika po muži nějaké medvědí kožešiny.

Vypravování se vyznačuje velkou růzností vět podle postoje mluvčího: užívají se věty oznamovací, tázací, žádací, věty citově neutrální i zabarvené, zvolací, ... Typická je i jednodušší, volnější větná a souvětí stavba bez složitých, mnohastupňových závislostí, tak jako tomu je v textech odborných.

Cvičení:

1. Přečtete si následující text a odpovězte na otázky:

Léta devítistého šedesátého druhého, Jenž byl první rok po moru, byla velmi veliká suchota, neb celý ten rok žádný déšť nepršal ve všem knížectví českém. Voda labská i vltavská byla se zkazila, pramenové přeschli, studnice vyschly, jezera vyprahly, takže netoliko hovada lesní, ale i lidé vody k pití míti nemohli. Listopadu pak měsíce den třetí napadl veliký sníh na českou zemi, takže lidé mnozí z příbytku svých vyjítí nemohli, zvěř lesní pro hlubokost sněhu žádná z svého místa se hnúti nemohla, dříví lesní i stromoví se lámalo, krovové mnozí i jiná stavení se bořila. Osmého dne, tj. jedenáctý den téhož měsíce, velmi náhle přišel jih, že bylo z toho veliké rozvodnění, takže netoliko na potocích aneb na řekách, ale nejvíce na Labi až do moře vody lidem velikú činily škodu. Takové věci když se dály, rozkázal je kníže Boleslav pro budoucí pamět písaři svému pilně sepsati a v tajném místě písmo to mezi poklady knížecími položiti.

- Určete literární žánr textu, co je pro něj typické.
 - Která jiná pohroma vedle rozmarů počasí dolehla v 60. letech 10. století na obyvatele Čech?
 - Převed'te text do současného jazyka.
 - Najděte slova, u kterých došlo k posunutí slovního významu, tak jako např. u slova nábytek, které kdysi označovalo i vše, co člověk nabyt – získal.
 - Zdůvodněte psaní slov: Labe, voda labská, Boleslav, knížectví české.
2. Uspořádejte jednotlivé odstavce za sebou tak, aby byla dodržena dějová návaznost vypravování:
- „A kde by hořel? Kdo by byl zemřel?“ odpovídali tamti otázkami, ale na každém bylo patrné, jako by jedno neb druhé už musilo být skutkem.
 - „Copak chce Vaněk v kapli?“ ptali se pak soused souseďa přes náves. Každý popošel několik kroků jako k středu návsi a teď si odpovídali, že nikdo neví, protože oheň nikde není vidět a ve vsi nikdo nestonal.

evropský
sociální
fond v ČR

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

- c) Kdo ve statcích stáli u okna a viděli kostelníka, nejprve jen k sobě pravili: „Kampak jde starý Vaněk?“ Potom zavolali na ženu, na čeládku aneb kdo byl na blízku: „Hleďte, hleďte! Vaněk jde ke kapli. Snad někde nehoří, snad někdo nezemřel?“
- d) Ve tři hodiny odpoledne šel v Bišicích po návsi kostelník, měl v ruce klíč a šel směrem ke kapli.
(V. Hálek: Na vejminku)

3. a) Napište krátké vypravování, ve kterém musíte alespoň jednou použít tato slova:
Okno, prší, za, uf, něho, přitažlivý, tisíc, daleko, který, ač.
b) O jaké slovní druhy se jedná?

4. Přečtěte si pozorně výchozí text:

Chvilí kecali jen tak, jak spolu kecávají kamarádi, ale to byla pro Jaromila jen lahodná ouvertura, během níž se nedočkavě těšil na zvednutí opony. Chci ti něco velice důležitého sdělit, řekl pak vážným hlasem. Vím o člověku, který v nejbližších hodinách uprchne za hranice. Musíme s tím něco udělat.

Školníkův syn velice zpozorněl a položil Jaromilovi několik otázek. Jaromil na ně rychle a přesně odpovídal. „To je moc vážná věc,“ řekl pak školníkův syn, „tohle nemůžu řešit já sám.“ Odváděl pak Jaromila dlouhou chodbou do jiné kanceláře, kde ho představil staršímu muži v civilním oděvu; představil ho jako svého kamaráda, takže onen starší muž se na Jaromila též kamarádsky usmál; zavolali písáku a psali protokol; Jaromil musil všechno přesně pojmenovávat; jak se jmenuje jeho dívka, kde je zaměstnána; jak je stará; odkud ji zná; jaká je její rodina; kde byl zaměstnán její otec, její bratři, její sestry; kdy mu sdělila zprávu o připravovaném útěku bratra; kdo je ten bratr; co o něm Jaromil ví.

(M. Kundera: Život je jinde)

- a) Najděte v textu autorskou řeč, přímou řeč, nevlastní přímou řeč.
b) Která postava vystupuje ve výchozím textu jako hlavní hrdina?
c) Který vztah má největší význam pro vyznění výchozího textu: milenecký, přátelský, sourozenecký, udavačství?
d) Převyprávějte událost výchozího textu vlastními slovy: kde se děj odehrává, kým jsou hrdinové příběhu? Za jaké společenské situace byly podobné příběhy možné a běžné?